

Az agrárfelsőoktatási könyvtárak helyzete és fejlesztése

VÖRÖS Györgyné

Az élelmiszergazdaság hazánkban elért eredményei folyamatosan, de időszakosan is megkövetelik annak számbavételét, hogy az agrárértelmiség és szakember-társadalom milyen igényeket támaszt a hazai és a nemzetközi szakinformációval szemben, milyen a szakkönyvtári, információs igények és az ellátottság kapcsolata a felsőoktatás területén.

A mostani számvetéshez jó alkalmat teremtett az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek, oktatáspolitikai határozatainak közzététele, az agrárfelsőoktatás szervezeti korszerűsítésére hozott elvi és gyakorlati intézkedések óta eltelt időszak könyvtárakat érintő eredményei. Az agrárfelsőoktatási könyvtárak helyzetének áttekintése – a fentiekén kívül – lehetővé teszi annak megállapítását is, hogy hol tartanak a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia e területet érintő határozatainak megvalósításában.

Mindezek alapján megállapíthatjuk az előrehaladást, ennek hatékonyságát és a gátló körülményeket, illetőleg kialakíthatjuk a könyvtárak fejlesztésének új elgondolásait, irányait.

Az agrárfelsőoktatási könyvtáraknak több irányú funkciójuk van:

- a fenntartó intézmény oktató-kutató munkájának támogatásában helyi,
- a földrajzi hatósugarukban működő szakkönyvtárakat, illetve a környékbeli termelőüzemeket illetően regionális,
- a közös egyetemi-főiskolai kari szervezetben központi feladatokat lát el a soproni, a kertészeti, a debreceni és a keszthelyi egyetemi könyvtár,
- a mezőgazdasági és erdészeti szakirodalmi kooperációs körben országos könyvtári feladatokat vállalt a gödöllői, a kertészeti és a soproni egyetemi könyvtár.

Ezek a funkciók magukban foglalják a szakirodalmi információs szolgáltatások minden területét, mégpedig konkrétan:

- a szakirodalmi bázis rendelkezésre bocsátását (kölcsonzás, másolás)
- feldolgozását (rendszerezés és nyilvántartás),
- visszakeresését (a szakirodalmi tájékozódás legfontosabb és legnehebb lépése), valamint a szolgáltatások feltételeit megteremtő és biztosító
- beszerzését, tervszerű fejlesztését.

E többirányú feladatok maradéktalan megvalósítása nagy mértékben függ a könyvtárak személyi és tárgyi, anyagi feltételeinek javításától, fejlesztésük gyorsításától. Új szerepükben való indításuk, továbbá a helyzetük és szolgáltatásaik minőségi rendezése – a könyvtárak reális helyzetét figyelembevéve – az elkövetkező időszak feladatai közé tartozik.

Az agrárfelsőoktatási intézmények szervezeti korszerűsítése, e könyvtárak változó, több sajátos vonást tartalmazó, a működési feltételekben eltérő színvonalon álló típusát hozta létre. Kialakultak az azonos drajzi helyen egy

és több karral működő egyetemek könyvtárai (pl.: Agrártudományi Egyetem, Gödöllő), a kisebb-nagyobb földrajzi távolságon belül elhelyezkedő, több egyetemi, illetve főiskolai karral működő egyetemek könyvtárai (pl.: Erdészeti és Faipari Egyetem, Sopron és a hozzátartozó Földmérési és Földrendezői Főiskolai kar, Székesfehérvár), a volt felsőfoku mezőgazdasági technikumok egy részének átszervezésével létrejött önálló főiskolák könyvtára (pl.: Mezőgazdasági Főiskola, Kaposvár), nem azonos földrajzi helyen található főiskolai karral működő főiskola könyvtárai (pl.: Élelmiszeripari Főiskola, Szeged, illetve a hozzátartozó Állattenyésztési Kar, Hódmezővásárhely).

Jelenleg az agrárfelsőoktatási könyvtárak száma 20. Néhány, a könyvtárak működését jellemző adat: közel 1 millió könyvtári egységet számláló gyűjteménnyel rendelkeznek; állománygyarapítási keretük 7 millió Ft körül van; évi gyarapodásuk kb. 60 000 kötet. A könyvtári és dokumentációs munkakörben dolgozók száma: 105 fő.

A korábbi 7 agrárfelsőoktatási könyvtár sem képviselt az 1960-as szintet az állomány nagysága, a dolgozók létszáma, a könyvtári feladatok mennyisége stb. szempontjából. Nyilvánvaló, hogy a fent vázolt szervezeti átalakulás és az újabb könyvtárak bekapcsolódása tovább növelte az összetétel változatoságát.

Az agrárfelsőoktatási intézményeket jelenleg erőteljes fejlődés jellemzi. Megkezdték a sajátos szakmai profilok kialakítását, a képzési rendszer korszerűsítését, a tudományos tevékenység, szaktanácsadás fejlesztését stb. Mindezek természetes következményeként könyvtáraikkal szemben is (jogosan) egyre fokozódó követelményeket támasztanak. Az az általános összefüggés, amely egyfelől az oktatás és a kutatás, másfelől a szakirodalmi bázis és könyvtári szolgálat között minden időben szükségszerűen fennállt, a jelenlegi fejlődési szakaszban fokozottabb mértékben, a szakirodalom-és információellátással szemben – mind mennyiségi, mind minőségi értelemben – magasabb követelményeket támaszt.

Egyre több intézményben tapasztalható az a kedvező szemléletbeli változás is, amely a könyvtár fejlesztését az intézményi oktató-kutató munkával egyidőben, azzal párhuzamban kívánja megoldani. A könyvtár, illetve a könyvtári szolgáltatások iránt hirtelen megnőtt keresletet azonban jelenleg az agrárfelsőoktatási könyvtárak többsége – éppen fejlesztésük lassú és fokozatos üteme miatt – még nem tudja egyenletesen, differenciáltan és maradéktalanul kielégíteni. Még az egyetemi rangon működő könyvtárak mindegyike sem rendelkezik (elsősorban a korábbi lemaradásból eredően) a szakirodalmi információs igények komplex kielégítéséhez szükséges, optimális személyi és anyagi feltételekkel. Ezek a hiányok most és elsősorban a közös egyetemi-főiskolai kari szervezetben éreztetik kedvezőtlen hatásukat, pl. késleltetik a könyvtárak egyszínre hozását.

Az agrárfelsőoktatási könyvtárak fejlesztésének lehetőségeit vizsgálva a célkitűzés világos: el kell érni, hogy a MÉM irányítása alatt egyesített szakterületek szellemi "szolgáltató" intézményei arányosan fejlett és a szakirodalmi információs igényeket a kívánt színvonalon kielégítő, valamint egymás között megfelelően koordinált szakkönyvtári, dokumentációs-információs bázissal rendelkezzenek.

Szükséges azonban a fenti cél megvalósítását akadályozó problémák feltárása is, illetve azon tényezők vizsgálata, amelyek a problémák okozói. Nevezetesen:

– A megjelenő dokumentumok mértani haladványként növekvő mennyisége és a rendszeres áremelkedés a gyarapítási keretek állandó emelését teszik szükségessé, erre azonban nem minden könyvtárnak van lehetősége. Napjainkban egyre inkább jelentkezik a periodikákon kívül (információs értékű növekedése miatt) az ún. nem hagyományos dokumentumok meglétének igénye a könyvtárakban. Ezekhez pedig hozzájutni, illetve róluk előzetes információt szerezni egyáltalán nem könnyű.

– a 110/1972. MM. rendelet kialakította azoknak a könyvtáraknak a körét, amelyek gyűjtik, megőrzik és szolgáltatják az adott szakterület teljes magyar, illetve válogatva a külföldi anyagát. Ezzel együtt jött létre a szakterület gyűjtésében érdekelt hálózati, illetve hálózaton kívüli könyvtárak közötti együttműködés. A gyűjtőkori munkamegosztásban országos feladatokat vállalt könyvtárak esetében még fokozottabban jelentkezik az állománygyarapítási keret növelésének, a tárolókapacitás bővítésének, reprográfiai berendezések beszerzésének kérdése.

– Mind a könyvtárak közötti együttműködés, mind az egy intézményen belüli szakirodalmi igények gyors kielégítése miatt valamennyi agrárfelsőoktatási könyvtárban egyre sürgetőbb a munkavégzést könnyítő, illetve a szolgáltatások fejlesztését biztosító berendezések, felszerelések megléte. A korszerű mikrofilm felvevő és leolvasó berendezésekkel, gyorsmásoló- és sokszorosítógépekkel meg lehet oldani az állomány tárolását (vagy bizonyos részeknek átadását), kiegészítését, gyors könyvtárközi kölcsönzését, használatbaadását, védelmét. Nem kell különösebben bizonygatni, milyen nagyot lépni előre, ha minden könyvtár rendelkezne ilyen berendezésekkel.

– Az alapvető problémák közé sorolhatók az egyes könyvtárak közötti egyenlőtlen fejlődés személyi és tárgyi vonatkozásai, az anyagi eszközök korlátozott volta, mint pl. az azonos feladatkörű könyvtárak eltérő létszámfejlesztése, a könyvtárosok szakmai összetételének aránytalansága, a hasonló munkakörben dolgozók anyagi elismerésének mértéke, a könyvtárvezetők besorolásának rendezetlensége.

A tárgyalat kérdéscsoportba tartozik és megoldásra vár a könyvtárak többségének jelenlegi nyomasztó helyhiánya (a kicsi tárolókapacitás, valamint az egy hallgatóra és tudományos dolgozóra jutó könyvtári alapterület). Tárolási gondok még azokban a könyvtárakban is előfordulnak, amelyekben az átépítés, bővítés a közelmúltban fejeződött be.

Az agrárfelsőoktatási könyvtárak többirányú funkciójuk ellátása érdekében – mind hálózaton belül, mind hálózaton kívül – bekapcsolódtak a könyvtárak összefüggő, egymást kiegészítő, az országos szakirodalmi ellátást együttesen biztosító rendszerébe. A szakirodalmi bázis és a szolgáltatások biztosítását azonban gátolja, hogy több intézményben még nem alakulhatott ki valóban élő, korszerű technikai felszereléssel ellátott központi könyvtár. A könyvtárak helyhiány miatt nem tudják átvenni a tanszékekről leadandó kiadványokat, és a tanszékekre kerülnek többnyire a kurrens kiadványok is, amelyeket azután nem hogy az országos, de még az intézményen belüli szakirodalmi ellátásba is nehéz bekapcsolni. Kedvező változást az hozhat, ha új könyvtárak tervezésére kerül sor, illetve a nagyobb arányú bővítésnél fokozottabb gondot fordítanak központi könyvtárak kialakítására, fejlesztésére, technikai korszerűsítésére.

– A tudományos tájékoztatás rendszerének fontos bázisai a helyi szakkönyvtárak. Helyzetüket és tevékenységüket ma és holnap elsődlegesen ez ha-

tározza meg. Ezért szükséges tisztázni a felsőoktatási könyvtárak információs tevékenységével kapcsolatos követelményeket, megváltozott szerepüket és feladataik végzését az intézményen belül és kissé általánosabban fogalmazva az egész tájékoztatási rendszeren belül.

A tudományos tevékenységben (tágabb értelemben ide sorolva a tudományos kutató, oktató és dokumentációs munkát is) könyvtárakra a jövőben még nagyobb tennivalók hárulnak. A tudományos fejlődés egyik legégetőbb kérdése már ma is az, hogy kialakuljon a tudományos információk tárolásának, értékelésének és hasznosításának hatékonyabb rendszere és tökéletesedjék a könyvtárak közvetítő, hid-szerepe. Az információs rendszer, ezen belül a szakirodalmi információs rendszer jó vagy kevésbé hatékony működése jelentősen befolyásolja a tudomány hatékonyságát.

A fentiek alapján az agrárfelsőoktatási könyvtárak tevékenységét, fejlesztését meghatározó tennivalókat – ajánlás jelleggel, és korántsem a teljesség igényével – az alábbiakban lehet kijelölni:

– A könyvtárak tevékenységének, fejlesztési elképzeléseinek összhangban kell lenni az egész intézmény munkájával, fejlesztésével. Az intézmény rövidebb és hosszabb távu terveiben az oktató-munkát támogató könyvtári tájékoztatási tevékenységet is meg kell tervezni. A könyvtári tevékenység, a szolgáltatások korszerűsítése szolgálja a szaktudomány közvetlen termelőerővé válását.

– A könyvtárak eredményes működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosításáról a fenntartó intézmény vezető testületének kell gondoskodni.

– Nagyobb gondot kell fordítani a könyvtári-tájékoztató tevékenységben nélkülözhetetlen igényességgel, tájékozottsággal, felkészültséggel rendelkező, valamint a társadalmi tudat, az ideológiai folyamatok alakításában tevékenyen résztvevő káderek számának emelésére, továbbképzésükre, utánpótlásuk biztosítására. Törekedni kell olyan munkatársak alkalmazására, akik alkalmasak az intézmény profilja szerinti szakirodalom elemzésére, egy-egy téma vagy kutatási irány magas színvonalu áttekintésére és akik a kutatók megfelelő partnerei lehetnek.

– A főiskolai kari könyvtárak irányításához, illetve szakmai munkájuk segítéséhez elsősorban a központi könyvtárak személyi, tárgyi és anyagi kapacitásának bővítése szükséges.

– A könyvtáraknak nagyobb gondot kell fordítani az intézmény profilja szerinti szakterületek szakirodalmának folyamatos gyűjtésére, a dokumentumok feltárására, használatuk biztosítására. Számolni kell azzal, hogy a gyűjtés, a feltárás és a használatba adás terén szakterületi és szakterületek közötti együttműködés alakul ki.

– Az országos feladatkört vállalt könyvtárak folytatják a tudományterületükhöz kapcsolódó szakirodalom összehangolt gyűjtési, információszolgáltatási és tudományos munkálatait; érvényesítik az ésszerű feladatmegosztást, a célszerűséget és a kölcsönös előnyök biztosítását, valamint szakterületük lehető teljes "lefedettségét".

– A könyvtárak nyomom követik a tájékoztató és könyvtári munka gépesítésével, technikai berendezések alkalmazásával, tézauruszok készítésével kapcsolatos modern eljárásokat, ezekre vonatkozó tanulmányokat készítenek, vizsgálatokat, kísérleteket folytatnak, mindezt az országos és a nemzetközi eredményekkel összhangban. (Ide sorolhatjuk a katalógus gépesítését és egyéb nyil-

vántartásokat, valamint az állománygyarapítás gépesítési módszereinek bevezetését is.)

— A kutatás és a fejlesztés szférájában dolgozók munkájának határfoka jelentős mértékben függ a megfelelő szervezettségtől és informáltságtól. Ez a társadalmi tevékenységi rendszer hatványozottabban igényli a könyvtári és tájékoztatói rendszer szolgáltatásainak fejlesztését (gyorsaság, mélység, folyamatosság, teljesség, differenciáltság, az igények maradéktalan kielégítése). A felsorolt követelmények vonatkoznak mind a rendelkezésre bocsátás, mind a visszakeresés folyamatára.

— A könyvtáraknak állományukat és szolgáltatási rendszerüket oktatási, tanulmányi és kutatási segédeszközzé kell alakítani. A rendelkezésre bocsátás hagyományos formáinak megtartása mellett (helybenolvasás, kölcsönzés), fokozatosan ki kell építeni a szakirodalmi szolgáltatások korszerű formáit.

— A könyvtárak a belső tájékoztatói szervezet hatékonyságának megállapítása érdekében időszakonként felméréseket végeznek: az információigényekről, a szakirodalmi ellátottságáról, az állomány összetételéről, a tervszerű fejlesztés, az ellátottság és az igények közötti összefüggésekről, a szolgáltatások használhatóságáról, bírálatáról, az olvasási és információszereési szokásokról.

— A közoktatásunk továbbfejlődéséről közzétett KB-határozat szellemében a könyvtáraknak fokozottabban kell foglalkozni a hallgatók szervezett szakirodalm-oktatásának kialakításával. "A szakmai ismeretek korszerű szinten tartására nevel, ha a hallgatót már tanulmányai idején rendszeresen készítik a kötelező tananyagot meghaladó szakmai művelődésre, a magyar és idegen nyelvű szakirodalom rendszeres tanulmányozására. Ezt az érdeklődést már az I. évfolyamtól kezdve fel kell kelteni azáltal, hogy a vizsgákon — mértéktartóan — csupán a legújabb szakirodalomból elsajátható ismeretanyag számonkérése is szerepel." (1) (Ez az idézet nemcsak a könyvtárak, hanem a fenntartó szervek ezzel kapcsolatos tennivalóit is rögzíti.)

— Egyre nő a könyvtárak regionális szerepe a szűkebb vagy tágabb környéken található üzemek, intézmények szakirodalmi információs ellátásában. A könyvtárak tehát szakirodalomellátási rendszerüket úgy fejlesszék tovább, hogy az a fenntartó intézményben oktatott tudományterületeken — az intézményi szükségletek elsődleges feladataként jelentkező kielégítése mellett — a tájegységben működő egyéb intézmények, vállalatok szakemberei igényeinek a kielégítésében is segítséget jelentsen.

Ahhoz, hogy a könyvtárak biztosítani tudják egyrészt állományuk egyidejű helybeni használatát, eredeti vagy másolatok formában való kölcsönzését, másrészt — a könyvtárközi együttműködés keretében — más könyvtárak, intézmények kéréseinek teljesítését, megfelelő kapacitású másolóberendezéssel, valamint korszerű hírközlési eszközökkel kell rendelkezzenek.

— A könyvtárak feladata, hogy a fenntartó intézmény, illetve a szakmai profilnak megfelelő szaktudományágak történetére vonatkozó kutatásokat végezzenek, tanulmányokat jelentessenek meg.

A hálózati központ feladata, hogy kidolgozza az adott időszakra vonatkozóan az agrárfelsőoktatási könyvtárak korszerűsítési és fejlesztési irányelveit és elősegítse — az illetékes szervekkel együttműködésben — a célkitűzések végrehajtását.

1. Nevelési feladatok az élelmiszer- és fagazdasági felsőoktatási intézményekben. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium. Bp. 1973. 13 p.
2. Szakkönyvtári és információs igények és ellátottság az élelmiszer- és erdőgazdaság területén. (Tézisek.) = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója. 1970. 3. sz. 11-13. p.
3. GÁL Andorné: A hálózatfejlesztési tevékenység az AGROINFORM-ban. = Könyvtári Figyelő, 1973. 3. sz. 296-305. p.
4. VÖRÖS Györgyné: Eredmények és problémák a mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási könyvtárakban. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója, 1972. 1-2. sz. 8-17. p.
5. VÖRÖS Györgyné: Tájékoztató a mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási intézmények könyvtárainak helyzetéről. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója, 1973. 2. sz. 1-13. p.
6. A felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek együttműködése, az egyetemek és főiskolák tudományos kutatómunkája. Előterjesztés a MÉM Tudományos Tanácsa és Szakoktatási Tanácsa együttes ülésére. (Kézirat.) Bp. 1973. 34 p. 12. mell.

Külföldiek könyvtári ellátása üdülőhelyen

BEHRING Anikó

Az idegenforgalom, az utazás korunk egyik legsajátosabb, legáltalánosabb jelensége. Országunkban a főváros, a Duna-kanyar s a hegyvidéki üdülőhelyek mellett idegenforgalmi szempontból kétségtelenül a legnépszerűbb a Balaton. Statisztikai adatok tömegét lehetne felsorakoztatni, hogy évről-évre mennyit növekedett az itt pihenő kirándulók, üdülők száma. Ahhoz pedig, hogy megállapítsuk a balaton-parti települések óriási fejlődését, statisztika sem szükséges.

A megnövekedett idegenforgalom jelentős gazdasági, politikai, kulturális tényező, 1964 óta önálló népgazdasági ág. Az is természetes, hogy a növekvő idegenforgalom növekvő igényeket is jelent. Mig kezdetben a megfelelő közművesítés és kommunális fejlesztés volt a legégetőbb probléma, ma már azon is gondolkodnunk kell, hogy a nyaralásnak, pihenésnek nemcsak a jó üzlet- és éttermi hálózat a feltétele, hanem a kikapcsolódás, a kulturált szórakozás lehetőségét is meg kell teremtenünk. Nem céloz részletesen elemezni a Balaton-part kulturális ellátását; nyári és téli gondjai elég közismertek. Mindazoknak viszont, akik üdülőhelyi könyvtárban dolgoznak, speciális feladatok, vagy inkább lehetőségük, hogy ehhez a kulturális ellátáshoz a saját lehetőségeikkel hozzájáruljanak. Kétségtelen, hogy a szabadidő eltöltésében minden-